УДК 811

Климків Є. М.,
Львівський національний університет ім. Івана Франка, м. Львів

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ РЕЛІГІЙНОГО СКЛАДНИКА В АНГЛІЙСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ СВІДОМОСТІ

У статті описано сучасні підходи до розуміння терміна "національна свідомість". Проаналізовано вияв англійської національної свідомості на фразеологічному рівні. Розглянуто вираження релігійного складника фразеологічними одиницями у площинах "добро – зло", "Бог – диявол", які виражають ставлення до людини (ближнього), в тому числі до представника іншого народу "чужинця". Виявлено такі особливості фразеологічного вираження релігійного складника в англійській національній свідомості, як безеквівалентність, широта застосування, переносні значення, десакралізація.

Ключові слова: *національна свідомість, релігійний складник, біблеїзм, мовне кліше, десакралізація.*

В статье описаны современные подходы к пониманию термина "национальное сознание". Проведен анализ английского национального сознания на фразеологическом уровне. Рассмотрены проявления религиозной составляющей посредством фразеологических единиц в плоскостях "добро" – "зло", "Бог" – "дьявол", из которых следует отношение к человеку (ближнему), в том числе и к представителю другого народа "чужестранцу". Выделены такие особенности фразеологического выражения религиозной составляющей английского национального сознания, как безэквивалентность, широта применения, переносные значения, десакрализация.

Ключевые слова: *национальное сознание, религиозная составляющая, библеизм, языковое клише, десакрализация.*

The article deals with current approaches to the comprehension of the term "national consciousness". An attempt is made to describe the expression of the English national consciousness at the phraseological level. The author considers manifestation of the religious component of national consciousness in idioms on the planes of "good" – "evil", "God" – "devil", which implies the relation to man (neighbour), including a representative of a different nation "the stranger". A conclusion is made concerning the following features: lack of equivalents, breadth of application, figurative meaning and circularization.

Keywords: *national consciousness, religious component, bible idiom, language cliché, circularization.*

Мета статті – дослідити фразеологізми як засоби вираження релігійного складника англійської національної свідомості.

Вивченням національної свідомості займалися українські та зарубіжні дослідники: Б. Кравченко [14], І. Кресіна [15], В. Лісовий [19; 21], В. Кулик [17], Д. Міллер [26], Е. Сміт [34], Дж. Армстронг [24] та ін. Наукові розробки проблеми національної свідомості у філософському та культурологічному напрямках часто пов'язані з виявленням мовних особливостей, реалізованих у засобах комунікації, що є відображенням духовних надбань народу. Проте, у наукових розвідках, присвячених дослідженню національної свідомості, не було проведено різнобічного аналізу її вияву на фразеологічному рівні. До цього часу мовознавці лише побічно торкалися питання національної своєрідності мовного самовираження. Саме цим і визначається потреба ґрунтовно дослідити вираження англійської національної свідомості засобами фразеологічних одиниць.

Термін "національна свідомість" нами розглядається як "відносно стійка, усвідомлена, що переживається як неповторна, система уявлень індивіда про себе як про представника певної нації" [4, 72]. Інакше кажучи, національна свідомість – це сукупність соціальних, економічних, політичних, моральних, етичних, філософських та релігійних поглядів, норм поведінки, звичаїв і традицій, ціннісних орієнтацій та ідеалів, у яких виявляються особливості життєдіяльності націй та етносів.

Польська дослідниця Т. Хінчевська-Геннель, слідом за Е. Смітом, наголошує, що національна свідомість формується під впливом таких чинників, як належність до мовної спільноти, історичні традиції (у тому числі правові і звичаєві), релігія, потреба у створенні народного героя (моральної ідеї); територіальна спільність; прагнення незалежної державності[11, 8]. Жоден із цих чинників не є абсолютно необхідним, водночас наявність одного чи двох із них не є достатньою. Релігійний складник є одним із невід'ємних компонентів національної свідомості, оскільки релігія посідає значне місце в житті кожного народу і супроводжує його на всіх етапах суспільного розвитку. Історики О.А.Опарін, Р. М. Волкославський [22] навіть стверджують, що занепад цивілізацій починається із занепадом релігії як основи моральності людей. Інакше кажучи, релігійність – риса психології особистості та соціальної спільноти, яка безпосередньо стосується духовного розвитку цієї спільноти. Віра – безумовне і рішуче прийняття певних ідей та цінностей на рівні глибинних емоційних, моральних та естетичних ставлень і керівництва до дії. Очевидно, що вона здійснює істотний вплив на формування національної свідомості та характеру [31].

Поняття "національна свідомість", крім того, відображає складову частину основних уявлень людей, притаманних їхній свідомості і закладених культурою, мовою, релігією, наукою, суспільними контактами. Синтез усіх цих компонентів здійснюється на рівні підсвідомих передбачень, він не завжди і не повністю усвідомлюється людиною. Унаслідок цього виникає сукупність настанов, які стосуються найбільш важливих і загальних моментів життєдіяльності індивіда, що фіксуються мовою, адже мова є скарбницею і виразником загальнолюдських морально-етичних цінностей.

Одним із постулатів, які визначають напрямок нашого дослідження, ми вважаємо взаємозв'язок і взаємодію мови та культури, про що, свого часу, гоаорив ще В. Гумбольдт. На думку цього видатного лінгвіста, у мові простежується певний світогляд, що відбиває духовні якості народу – його носія. Це відбувається тому,

© Климків Є. М., 2013

що мова перебуває між людиною і зовнішнім світом і творить у свідомості кожної людини картину зовнішнього світу відповідно до особливостей того світогляду, який зафіксовано в ній (В.А. Звегінцев, Ю.О. Боронікова, В. В. Левицький). Це перегукується із ученням В.Гумбольдта про внутрішню форму мови як втілення особливостей національного світорозуміння: “Мова всіма найтоншими фібрами свого коріння пов’язана з народним духом ... Мова є наче зовнішній прояв духу народу. Мова народу є його дух, і дух народу є його мова – важко уявити собі щось більш тотожне” [9, 68].

Під впливом християнської релігії відбувалася концептуалізація духовно-морального простору. Релігійність займає настільки значну позицію у світогляді людини, що це обов’язково знаходить відображення в мові [8]. Проте, різні культури розвивалися по-різному в межах релігійних віровчень. Історично склалися розбіжності між представниками різних культур та навіть конфесій. У східнослов’янській культурі, наприклад, релігійна самосвідомість як складова частина національної творилася під впливом провідної православної церковної традиції і доктрини, в той час як у Великій Британії, а згодом й у США і Канаді провідними конфесіями виступали протестантизм та католицизм. Церковні символи мають різну природу в цих конфесіях, і відповідно, задають дещо різне прочитання та емоційне сприйняття біблійного тексту. У протестантській церкві специфіка виділення таких сфер буття, як “пекло” / “рай”, вказує на символічність церковної практики, а не на реальну життєву основу, тобто життя людини сприймається як негріховне / + /, поміщене в рамки соціально-державних норм і відносин [5]. Для православ’я, навпаки, земне існування розглядається спочатку як гріховне / – /, як шлях до спокути первородного гріха. Звідси велике смирення східнослов’янського (у тому числі й українського) народу, пріоритет смиренності й покори, прагнення до миру, що зафіксовано в таких біблеїзмах, як “всі ми під Богом ходимо”, “Бог тобі суддя”, “Бог дав, Бог і взяв” і т.ін. У західній культурі взагалі та в англійській зокрема, акцент зміщується на індивідуальні особливості особистості, на повагу до конкретного індивіда, його свободи дій і думок. Релігія починає виступати як регулятивний чинник етичних норм і поведінкових стереотипів, а також регламентувати світські взаємини людей загалом.

У мовознавстві, культурології та філософії мови загальновизнаною є думка про те, що фразеологічний склад є найбільш прозорим для втілюваних лінгвістичними засобами концептів “мови” етнокультури, оскільки в образній основі фразеологізмів відображено характерні риси світобачення, які виступають складовою частиною поняття “менталітет”. У сфері фразеології найбільш яскраво виражається національно-культурний спосіб світосприйняття.

Вивчення семантики і внутрішньої форми фразеологічної одиниці дасть змогу на наш погляд, через усвідомлення смислових і питомих орієнтацій, зафіксованих у них, установити особливості світобачення англійського етносу і реконструювати культурно-мовні архетипи, що розглядаються як культурні першообрази, уявлення-символи про людину, її місце у світі та суспільстві. Саме фразеологічні вирази становлять найбільший інтерес у цьому плані, адже вони безпосередньо відображають позамовну дійсність і мають образно-символічну основу. Дослідження фразеології у лінгвокультурологічному аспекті уможливить виявлення специфічних рис менталітету нації, що зумовлені особливостями світосприйняття, системою моральних вимог, норм, цінностей і принципів виховання.

Протестантська традиція із самого початку розвивалася під лозунгом, який започаткував Мартін Лютер “Solo Scriptura” – Лише Писання. Вона пропагувала особистий досвід кожного вірника, що звертається до Бога, а, отже, й індивідуальне дослідження Священного Писання. Саме тому в англійській культурі та мовній традиції широких верств населення закріпилося багато власних імен, зафіксованих у Біблії. Власні імена вживаються як окремі одиниці, так і у складі біблеїзмів. Ономастичний компонент біблійного походження у складі фразеологічної одиниці виконує культурно-інформативну функцію, яка полягає в повідомленні позамовних відомостей про денотат імені та сигналізує про зв’язок фразеологізму з Біблією [23]. Наприклад: to wear Joseph’s coat – не піддатися спокусі, to Adam and Eve (something) – зрозуміти, збагнути щось, to Peter out – вести себе як вискочка, as old as Methuselah – дуже старий, (to go to the) land of Nod – іти спати, засинати, Armageddon – Армагедон, катастрофа світового масштабу, Babel – непорозуміння, хаос, David and Goliath, red as Judah – рижий, зрадник, wrighting on Belshazzar’s wall – поганий знак, передвісник лиха, drive like Jehu – дуже швидко їхати, Pilate’s question – складне запитання, to live as long as Jared – дуже довго жити, Job’s comforter – поганий утішитель, the mark of Cain – прокляття та інші.

Також з дією екстралінгвальних чинників пов’язане і вживання власного імені у значенні загального. Так, власні імена з біблійних оповідей набували загального значення, з часом ставали загальними назвами, які підкреслювали особливості характеру чи окремі фізичні вади людини [13]: Honest Abe (allusion to Abel) – прізвисько Авраама Лінкольна, Abel – чесний, благородний, невинний, Doubting Thomas – скептик, Jacob – обманщик, хитрун, Adam – старий, Abraham men – божевільні, Lazarus – прокажений і т.ін. В англійській мові закріпилися такі фразеологізми у великій кількості. Вони не мають аналогів в українській та російській, що свідчить про більшу обізнаність англійського етносу з біблійними текстами, яка склалася історично внаслідок реформації. Про це ж говорить Девід Крістал: “Люди іудео-християнського походження вивчають великі історії книги Буття в дуже ранньому віці – Ной та ковчег, Йосип та його брати…”[28, 88]. Як стилістичний засіб такі біблеїзми вживаються для підкреслення урочистості, піднесеності розповіді або, навпаки, надають викладу сатиричного забарвлення, слугують для передачі іронії та сарказму[10].

У статті також робиться спроба виявити релігійний складник англійської мовної свідомості, що “є спробою інтегрування всіх способів освоєння світу у специфічній формі; знаходить свої прояви через систему моральних вимог, норм, цінностей, принципів виховання, втілених у сталих мовних конструкціях”.

Зазначимо, що біблійні фразеологізми пов’язані насамперед із проблемою цінностей та уподобань. Релі́гія (від лат. *religio* – зв’язок) – віра, особлива система світогляду та світосприйняття, набір культурних,

духовних та моральних цінностей, що зумовлюють поведінку людини [12, 7]. Релігія і церква у контексті національної культури виконують роль морального регулятора суспільних відносин, інтегратора всіх духовних чинників національного життя в єдине ціле, що складає ядро національного характеру, роль хранителя народних звичаїв і традицій, захисника національних інтересів у найтяжчі періоди історії [7, 5]. Різні релігії – це різний світогляд, різний внутрішній світ. Релігія визначає менталітет народу, його погляди на інші народи і взаємини з ними. Душа людини навряд чи має національність. Відомо, що різні нації, об'єднані однією релігією, виявлялися ближчими одна до одної духовно, аніж ті, що близькі за національними рисами, проте розділені духовним бар'єром [4, 80].

Лат. religio совісність, добросовісність, благочестя – благоговіння, побожність – богослужіння, богослужбові обряди – від дієслова religare, що означає зв'язувати ззаду, прив'язувати ззаду; заплітати, обв'язувати. обвивати (букв. "відновлення зв'язку"), складається з префікса re- у значенні відновлення, повторюваність дії і дієслова ligare – в'язати, зав'язувати, зв'язувати, прив'язувати: запрягати (етимологічно споріднені: колектив, колекція, облігація)[6, 148].

Оскільки центральна ідея християнства – порятунок духовного життя, обожнення як "повернення" людини до Творця, як "шлях возз'єднання", а засіб для возз'єднання – віра, то ядро макроконцепту "Релігія" в його християнському прочитанні складається з концептів Бог – Віра – Людина. Із цим твердженням погоджуються В.В. Волков, Н.М. Іванова, У.С. Баймуратова [6; 2].

Проте, на цьому етапі є ще одне завдання, яке потребує додаткової уваги – змістове наповнення концептів. Як слушно зауважують В.В. Волков, Н.М. Іванова [6, 149], лінгвокультурологія часом з ентузіазмом береться за розробку якихось одних концептів (особливо охоче – емотивних, абстрактних, пов'язаних із соціально-політичної сферою) й намагається уникати інших. У числі тих, які дослідники стараються уникати, є концепти релігійної свідомості. Причина очевидна: усе духовне – трансцендентне, невимовне словами, які можуть лише іменувати іншу реальність, однак не виявляти її, оскільки вона може бути безпосередньо осмислена лише духовно.

На думку Д.С. Лихачева [18, 45], який розвиває ідею С.А. Аскольдова, основна функція концепту – заступницька. Суть цієї функції у тому, що в концепті закладено певний "потенціал значення", яким людина оперує несвідомо – тому що охопити значення концепту у всій його складності людина не в змозі. До числа максимально "невловимих", "граничних" концептів належить і Бог. Бог незбагненний і невимовний. "Бога ніхто ніколи не бачив", – читаємо у Івана Богослова (1 Івана 4, 12), як ніхто ніколи не бачив свій власний розум, волю і почуття.

Оскільки в центрі уваги лінгвістів мовні засоби вербалізації релігійних концептів, у статті розглянуто вияв релігійного світогляду за допомогою фразеологічних одиниць у площині розуміння основних моральних категорій "добро" – "зло", "Бог" – "диявол", із яких випливає ставлення до людини (ближнього), в тому числі й до представника іншого народу – "чужинця".

В англійській мові для позначення особи Бога у складі фразеологізмів вживаються такі лексичні одиниці: God, Lord, Heaven, а також евфемізми, які не мають аналогів в українській мові: *Gordon Bennet, Gad (by Gan/ by Gum), Gum, Drat (God rot it!), Jeeper(s), Jingo (by Jingo), Jove (by Jove), by cracky (by Christ)*. Розмовними варіантами лексеми devil, що не мають аналогів в українській мові, виступають евфемізми Old Harry, Old Nick, the Old Boy, власні імена, і словосполучення типу: the Foul Fiend, shadow of shadows, king of the shadows і т . ін. [20]. Загалом ці фразеологізми характеризують різні сфери життя людей і їх можна поділити на такі групи:

1. ФЕ, пов'язані з темою "трудової діяльності або її відсутності (ліні, байдикування)": put your trust in God, and keep your powder dry "на Бога надійся, а сам не лінуйся"; God helps them that help themselves "Бог помагає тим, хто сам прикладає для цього зусилля"; God help "хай Бог боронить" (у значенні підбадьорення, застереження у небезпечній або ризикованій ситуації), fit for a king (God) "гідний (про обід, одяг, прийом)"// to work like a fiend "працювати як віл (важко)"; to be a demon (devil) for (to) work "працювати з азартом"; the devil finds work for idle hands to do "диявол знайде роботу для вільних (незайнятих) рук"; an idle brain is the devil's workshop "неробство – мати всіх вад".

2. ФЕ, на позначення щастя / нещастя: God willing "упевненість, що певна дія відбудеться"; God willing and the creeks don't rise "якщо все піде добре"; thank God "щастя; бути задоволеним або щасливим, унаслідок того, що все склалося добре"; thank God for small favors "бути вдячним за щось добре, що трапилося у поганій ситуації "; there but for the grace of God "говорять, коли погана річ могла статися, але не сталася"// a lucky devil "щасливець, щасливчик"; the evils we bring on ourselves are hardest to bear "нещастя, які ми самі собі приносимо, особливо важкі"; the devil's own time "особливо важкий час"; to have been to hell and back "побувати в пеклі, пережити найтяжчу ситуацію і вийти з неї". Нещастя може асоціюватися з втратою матеріальних цінностей, наприклад: to go to hell "вилетіти в трубу"; to pull the devil by the tail "сидіти без гроша". Проте є групи, у яких наявна тільки негативна оцінка.

3. ФЕ, пов'язані з рисами людини: - Байдужість – a God-given right "робити щось всупереч бажанням інших"; play God "думати і поводитися нахабно"; one does not give a hoot in hell for smth "до лампочки, наплювати, немає справи"; to care a damn "наплювати, не турбуватися про що-небудь";

– Егоїзм – a tin god "зухвала людина"; each for himself and the devil take the hindmost "усяк за себе і до біса відстаючих";

– Користолюбство – to serve God and Mammon "служити двом панам"; sell one's soul to the devil "продати душу дияволу"; he that serves God for money will serve the devil for better wages "той, хто служить богу за гроші, буде служити і дияволу, якщо диявол заплатить більше";

– Лукавість, лицемірство – serve the devil for God’s sake “служити дияволу, прикриваючись ім’ям бога”; the devil (Satan) rebuking sin “чорт, що засуджує гріхи; чия б корова мукала, а твоя мовчала”; the Devil can cite (quote)Scripture for his purpose “чорт, якщо потрібно, може і на святе писання послатися”;

– Гординя – God’s gift “подарунок небес (саркастично), коли людина поводить себе так наче їй усі чимось зобов’язані”; think you are God’s gift to women “думати, що ти особливий”; think someone hung the moon (and stars)/ think someone is God’s own cousin “поводитися зверхньо”, proud as Lucifer “гордий, як диявол”. Тут також простежується негативних рис характеру людини:

– Боягузтво – no dare-devil “не з хороброго десятка”;

– Жорстокість – beat the living hell out of smb “підрахувати всі кістки”.

5. ФЕ, пов’язані з благословенням/прокляттям.

God, bless the queen “Боже, бережи королеву”; bless you “побажання на здоров’я або благословіння”; God, rest someone’s soul “побажання благословення коли згадуєш покійного”, *God, bless my soul; God, help me;* Drat it (from – God, rot it) “хай йому грець”; (God) damn it “коли щось дуже дратує”// see smb in hell first “послати будь-кого під три чорти”; go to hell! “Забирайся до біса!, Пішов до біса!”; Send smb to hell across lots “послати будь-кого під три чорти”; damn your eyes! та інші.

Вигуки здивування, розчарування: Gad (by Gad), Gum (by Gum), Drat (God rot it!), Jeeper(s), Jingo (by Jingo), Jove (by Jove), by cracky (by Christ), for God’s (Christ/Heavens) sake, my God!

8. ФЕ, пов’язані з поведінкою людини.

a man of God “вірник, дуже хороша, чесна людина”; honest to God “чесно”; man proposes, God disposes “людина планує, але розпоряджається Бог”; harder than the back of God’s head “дуже впертий”// be hell bent “рватися, лізти зі шкіри геть”; better to reign in hell than serve in heaven “краще керувати в пеклі, ніж прислужувати в раю”, hell on wheels “сущий диявол”, limb of hell “виплодок пекла”, the prince of darkness “князь темряви, сатана”.

Наведені вище групи не є вичерпними, однак усе ж дають нам певне уявлення про тематику використання фразеологізмів із лексичними компонентами “Бог” – “диявол”, як одного з семантичних параметрів. Емоційно-оцінний компонент спостерігається і в негативній конотації тих фразеологізмів, у яких компонентом є “диявол”.

Проте мова є, як відомо, часто конвенційна, тобто ми використовуємо певні вирази за звичкою. “Специфіка конвенційної поведінки полягає в тому, що її об’єктом завжди виступає співрозмовник, щодо якого суспільні норми вимагають належної поведінки. Із витоків співпереживання й уважності виникло чимало мовних одиниць, в тому числі й стереотипних, уживання яких дає змогу виражати однаковий із співрозмовником емоційний стан і тим самим впливати на його почуття, й реалізацію наявних інтересів. Тісно пов’язані з емоційною сферою людини і процесом співпереживання поздоровлення, привітання, побажання, благословення, здравиці, з одного боку, й розради та співчуття – з іншого” [3]. Бажаючи комусь “веселого Різдва”, вигукуючи “о Боже!” в розпачі, бурмочучи роздратовано під ніс “заради Бога”, не обов’язково означає, що людина, яка ці слова вживає, має християнські погляди. “Так само, носіння кельтського хреста, як модного аксесуара або замилування релігійним мистецтвом і архітектурою не є доказом релігійності” [28].

Англійська повсякденна мова наповнена фіксованими фразами з релігійною етимологією. Це стосується і використання біблеїзмів у повсякденному мовленні та контекстах, зовсім не пов’язаних ні з Біблією, ні з релігійними переживаннями. Деякі з них, так звані, “ввічливі ритуали”, класифікуються у лінгвістиці як мовні кліше. Наприклад: Bless you “На здоров’я!” у відповідь на чхання – це не вигук, який колись уживали з метою запобігти одержимості бісами. Сьогодні це ввічлива формула, подібна на How are you “Як ти/справи?”, якою носії англійської мови користуються, незалежно від того цікавить це їх чи ні. Це мовні звичаї, і в процесі соціалізації молоде англомовне покоління вчиться їх використовувати. Така мова є скоріше індикатором культурного контексту, ніж показником віри чи релігійних переконань. Наприклад, фразеологізм the house divided against itself завдячує свою популярність Аврааму Лінкольну, який використав його у своїй промові про тодішню ситуацію в країні: Our country is a house divided against itself: half slaves, half free. Мало хто здогадується про його біблійне походження. Таких прикладів уживання біблеїзмів безліч в англомовній культурі: ‘I wish I had a brain like yours,’ said Lord Ickenham. ‘What an amazing thing. I suppose you could walk down a line of people, giving each of them a quick glance, and separate the sheep from the goats’ (P.G. Wodehouse); We admire aesthetically the marvelous masonry and architecture of the Great Pyramid… fruits of the hard labour unjustly imposed on the many to produce the fine flowers of civilization for the exclusive enjoyment of a few who reap what they have not sown (A. J. Toynbee); A decade after it looked certain to fall, the American steel industry has risen from the dead (The Economist); Edwin Drood stands at the parting of the ways between the early Victorian and the modern attitude to murder in literature (K. S. Pritchard); All right, sister, you are at the parting of the ways. Either identify this guy or get hooked as an accessory (E.S. Gardner); What Eugene and what White thought of this prospective situation was that the other would naturally be the minor figure, and that he under Colfax would be the shining light (Th. Dreiser); We have started the course with twenty-five students, but that does not mean that they will all complete it; we always expect a certain number to fall by the wayside та інші.

“Прислухайтеся до себе й інших людей, і ви почуєте, як часто релігія фігурує в англійській мові (та інших мовах також), – каже Крістел. От наприклад, Damn you “Будь ти проклятий!” це абревіатура від Будь ти проклятий Богом!, а не прокляття в сучасному значені. God forsaken town “діра, глуш”. Thanks god “Слава богу” – це вираз полегшення, а не прославлення божественної сутності” [28, с. 3].

Люди використовують поверхнево “релігійні” терміни та біблеїзми, ледь усвідомлюючи будь-яке релігійне значення за ними (хоча дехто стверджує, що це “блюзнірство”). Загалом, це явище, яке ще називають десакралізацією чи секуляризацією, загальнопоширене. Деякі фразеологізми згодом стають архаїчними. Наприклад, christian name “ім’я” майже вийшло із ужитку і замість нього вживається “first name”. У Сполуче-

них Штатах спостерігається тенденція заміни виразу Merry Christmas “Веселого Різдва”, на Happy Holidays “Веселих Свят”. Можливо це є наслідком зростаючого секуляризму або, як стверджують політики, кроком до політкоректності, посилаючись на національну різноманітність, проте це зміна у мовленнєвому спілкуванні, яка відбувається в наш час [28, с. 75].

Мова – це універсальний засіб опису дійсності. Кожен її елемент виконує ту чи іншу роль у функціонуванні всієї цілісної системи. Основне смислове навантаження лягає на слово як базову одиницю лексичного рівня. При цьому в світі є величезна кількість предметів, явищ і процесів, які неможливо описати за допомогою окремих лексем. Заповнення цих лакун беруть на себе фразеологічні одиниці – переосмислені словосполучення, у яких семантичний складник зазнає тих чи інших змін.

Серед фразеологічних одиниць особливе місце займають ті, що виконують функцію настанови, застереження, повчання. Вони несуть на собі відбиток розумової діяльності народу, що їх створив. Отже, аналіз фразеологізмів з компонентом Бог-диявол допомагає нам зрозуміти моральні устої та релігійний складник національного менталітету носіїв мови, виділити відмінні риси світогляду тієї чи іншої нації.

У ході дослідження були виділені такі особливості фразеологізму як засобу вираження релігійного складника англійської національної свідомості:

1) безеквівалентність англійських фразеологічних одиниць біблійного походження з лексичним компонентом значення “Бог” – “диявол” у різних мовах;

2) переважання негативної конотації. Загальна кількість фразеологічних одиниць з лексичним компонентом значення “Бог” – “диявол” розподіляється так: 70% займає негативна конотація, 30% – позитивна;

3) переносні значення;

4) десакралізація значення, коли фразеологізм уживається як мовне кліше, не апелюючи у свідомості мовця до позамовних відомостей про денотат імені та не сигналізує про зв’язок фразеологізму з Біблією;

Результати проведеного дослідження заповнюють наявну прогалину у фразеологічних розвідках і можуть бути використані для поглибленого вивчення фразеології англійської мови. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у розширенні розглянутої вибірки фразеологізмів, подальшому аналізі фразеологізмів із провідними компонентами “добре” і “погано” в англійській мові.

Бібліографія:

1. Аскольдов С. А. Концепт и слово // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста: Антология / Под общ. ред. В. П. Нерознака. – М. : Academia, 1997.

2. Баймуратова У. С. Элементы религиозного дискурса в художественной картине мира: лексический аспект : автореферат дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : 10.02.01 – русский язык / Ульяна Сергеевна Баймуратова. – Самара, 2009. – 20 с.

3. Баландіна Н. Побажання в мові та мовленні / Н. Баландіна. – Режим доступу до статті: http://www.ucm.es/BUCM/revistas/fll/15781763/articulos/ESLC0808110155A.PDF

4. Баронин А.С. Этническая психология / А.С. Баронин. – К. : Тандем, 2000. – 264 с.

5. Беликов В. И. Динамика смены этничности и языка по материалам переписей // Проблемы лингвистической контактологии: Материалы рабочей конференции / В. И. Беликов. – М., 1999.

6. Волков В. В., Иванова Н. М. Религия как макроконцепт русской культуры: морфо- и лексикостатистика в лингвоконцептологии// Вестник Тверского государственного университета. – 2008. – № 29 (Филология). – С. 148-157.

7. Горбач Н. Я. Теорія та історія світової і вітчизняної культури: Підручник / Н. Я Горбач; С. Д.Гелей, З. П. Російська та ін. – Львів : Каменяр, 1992. – 166 с.

8. Гостева И. В. Концептуализация русской языковой картини мира и религиозная философия/ Слово, высказывание, текст в когнитивном, прагматическом и культурологическом аспектах: сб. ст. участников IV междунар. науч. конф.,/ И.В. Гостева Т. 2 – Челябинск : ООО “Издательство РЕКПОЛ”, 2008. – 80 с.

9. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию / Вільгельм фон Гумбольдта. – М. : ОАО ИГ “Прогресс”, 2001. – 325 с.

10. Захарчук І. Дефініція та типологія біблеїзмів / Ірина Захарчук. – Режим доступу достатті : http://www.rusnauka.com/NIO_2007/Philologia/18203.doc.htm

11. Касьянов Г. В. Теорії нації та націоналізму / Г. В. Касьянов. Монографія. – К. : Либідь, 1999. – 352 с.

12. Кліффорд Г. Релігія як Культурна Система (Religion as a Cultural System) / Гірц Кліффорд. 1973.

13. Кунин, А.В. Англо-русский фразеологический словарь / А.В. Кунин. – М., 1967.

14. Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні XX ст. – Київ: Основи, 1997.

15. Кресіна І. О. Національна свідомість: сутність, основні складові та рівні функціонування / Нова політика, 1998. – С. 12-19.

16. Кресіна І. О. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси (етнополітичний аналіз): Монографія. – К. : Вища школа, 1998. – 392 с.

17. Кулик Володимир. Український націоналізм у незалежній Україні. – Київ : Видавничий дім “КМ Academia”, 1999.

18. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка // Лихачев Д. С. Избранные труды по русской и мировой культуре / СПбГУП. – СПб., 2006.

19. Лісовий В. Культура – ідеологія – політика. – Київ : Вид-во ім. Олени Теліги, 1997.

20. Насрудинов Г. П. Тематическая классификация фразеологических единиц с учетом оценочной коннотации с компонентом “нечисть” в современном английском языке / Г. П. Насрудинов – Режим доступу до статті : http://smrgaki.ru/8/2/2_3/Nasrudinov.htm

21. Націоналізм: Антологія / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К. : Смолоскип, 2000. – 872 с.
22. Опарин А. А. Религии мира и Библия. – Харьков : Факт, 2000.
23. Сафонова О. В. Національна маркованість фразеологічних біблеїзмів з ономастичним компонентом у сучасній англійській мові / О. В. Сафонова – К., 1997.
24. Сміт Е. Д. Національна ідентичність (пер. з англ.). – К.: Основи, 1994. – 234 с.
25. Щербань Н.П. Антропоніми у складі фразеологічних одиниць (на матеріалі сучасної німецької мови) // Мовознавство/ Н.П. Щербань – 1974. – № 6. – С. 74–81.8F
26. Armstrong J. Ukrainian Nationalism (3d ed.). Englewood, Colorado: Ukrainian Academic Press, 1990.
27. Chery R.T. Paronomasia and Proper Names in the Old Testament. Rhetorical function and literary effect. Louisville, KY 1988.
28. Crystal D. Begat: The King James Bible And The English Language / David Crystal. Oxford University Press, USA. 320 p.
29. Dictionary of Idioms / Manser H. Martin. Wordsworth Editions Limited. 2006.
30. Evins Karlen I Didn’t Know That Comes From The Bible: From Sour Grapes to Feet Of Clay, The Biblical Origins Behind Our Everyday Words and Expressions by Karlen Evins (Aug 1, 2009)
31. Harrap’s Dictionary of English Idioms John O.E. Clark. 608 pages. – Chambers, 1990.
32. Longman Dictionary of English Idioms. L., 1981.
33. Manser M.H. The Hearthside Book of Bible Quotations: A Quick-Reference Guide to Familiar Bible Verses (Hearthside Biblical Library) by Martin H. Manser (Dec 2001)
34. Miller D. On Nationality. – Oxford: Clarendon Press; New York: Oxford University Press, 1995.
35. NTC’s American Idioms Dictionary. Richard Spears. 3rd ed. – National Textbook Company; McGraw-Hill, 2000. – 640 p.
36. Oxford English Dictionary Online. Wedsite: http://www.oed.com/
37. Stollznow K. 2007. Thank God I’m an Atheist. Australasian Science / Stollznow Karen. – Vol. 28. – № 3.
38. The British National Corpus (BNC) – Електронний ресурс: http://www.natcorp.ox.ac.uk/.
39. The Corpus of Contemporary American English (COCA) – Електронний ресурс: http://corpus.byu.edu/coca/.
40. Wikipedia – Релігія – Режим доступу до статті : http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%B3%D1%96%D1%